

УДК 811.111'37:159.925.8

[https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2\(47\).245942](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2(47).245942)

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ “GESTICULATION”

Попік І.П.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
<https://orcid.org/0000-0001-6191-2298>

*Стаття присвячена дослідженню структури лексико-семантичного поля «жестикуляція» на матеріалі тлумачних словників англійської мови. В роботі розглядається семіотична проблема співвідношення вербального та паравербального кодів людської комунікації; вивчається вербальне означування кінеми, яка трактується як протознак; аналізується ядро-периферійна структура мовного лексико-семантичного поля «жестикуляція». У сучасній лінгвістиці одним із найпоширеніших підходів до вивчення лексики є метод польового моделювання. Польова теорія свідчить про системну організацію всієї лексичної системи. Лексико-семантичне поле характеризується рядом ознак системності як в синхронному плані (семантична співвідносність лексем, наявність гіпонімів і гіперонімів), так і в діахронічному плані (певний набір неодноразово реалізованих мотиваційних моделей, повторюваність словотворчих моделей, повторюваність етимологічних гнізд, що породжують лексику поля). Матеріалом дослідження слугувала вибірка з 5 словників сучасної англійської мови. Всі компоненти зазначеного поля знаходяться в гіпо-гіперонімічних відносинах з ключовою одиницею поля, а саме з номінацією *gesture*. В семантичній структурі вербалізованої кінеми виділяємо три обов'язкових сігніфікативних вузла, що входять до означуваного вербалізованою кінемою: "що рухається", "як рухається" та "для чого рухається". Перші два вузла відображають формальну складову протознак (кінетика жесту), а третій вузол відображає смисловий компонент кінеми (значення жесту). Ядро-периферійна структура лексико-семантичного поля "жестикуляція" в англійській мові підпорядковується семантичному принципу гіперо-гіпонімічних відносин між його конституентами. Перспективою подальшого дослідження є аналіз функціонування даного лексико-семантичного поля в художньому дискурсі.*

Ключові слова: лексико-семантичне поле, кінема, знак, структура.

STRUCTURAL PECULIARITIES OF THE ENGLISH LEXICAL SEMANTIC FIELD “GESTICULATION”

Popik I.P.

candidate of philological sciences, associate professor
Odessa I.I. Mechnikov national university

The article is dedicated to the study of the structure of the lexical semantic field “gesticulation” in the explanatory dictionaries of the English language. The article deals with semiotic aspect of correlation of verbal and paraverbal codes in human communication. Verbalization of a kineme has been studied. In modern linguistics, one of the most common approaches to the study of vocabulary is the method of field modeling. Field theory indicates the systematic organization of the entire lexical system. The lexical-semantic field is characterized by a number of systemic features both in the synchronous aspect (the semantic correlation of lexemes, the presence of hyponyms and hyperonyms), and in the diachronic aspect (a certain set of repeatedly implemented motivational models, repeatability of word-formation models, repeatability of producing etymological nests generating field vocabulary). The research material was a selection of 5

dictionaries of modern English. All components of the specified field are in hypo-hyperonymic relationships with the key unit of the field, namely with the nomination gesture. Kineme is treated as a proto-sign, which semantic structure comprises three obligatory semantic knots, i. e. "what is moving", "how it is moving", "what for it is moving". Lexicographically registered verbal kinemes constitute language lexico-semantic field "gesticulation". The first two knots reflect the formal component of the protosign (gesture kinetics), and the third knot reflects the semantic component of the kineme (meaning of the gesture). Nuclear-peripheral structure of the field in the language subordinates to the semantic principle of hyper-hyponymical relations among its constituents. The prospect of further research is the analysis of the functioning of this lexical semantic field in the artistic discourse.

Key words: *lexico-semantic field., kineme, sign, structure.*

Вступ. Людська цивілізація неможлива без знаків та знакових систем, людський розум невіддільний від функціонування символів. Сприйняття навколишнього світу, когнітивна обробка сенсорної інформації, фіксація її та передача іншій людині для подальшої спільної діяльності – все це неможливо без застосування символів людської комунікації. «Вербальний та невербальний знакові коди постають, хоч і окремими, але у багатьох відношеннях неподільними, інтегральними частинами однієї комунікативної інтерактивної системи» (Крейдлин 2002: 69).

Невербальні засоби комунікації є об'єктивно присутнім компонентом мовного спілкування та багатоканальним, вплетеним у загальну систему людського спілкування феноменом, який складається з багатьох співіснуючих і взаємодіючих знакових систем, що репрезентуються, органічно поєднуються і доповнюють одна одну. Як відомо, вербальне спілкування у розмові займає менше 30%, а понад 70% інформації передається за допомогою жестів та міміки. Особлива увага при цьому закономірно приділяється найближчій до мови та другій за соціальною значущістю системі комунікативних засобів – кінесичній (Кобзева 2006). Кінесика, що розуміється в широкому значенні слова як наука про мову тіла та його частин, є однією з центральних сфер невербальної комунікації, а жести – найважливішим засобом невербальної комунікації, які супроводжують, доповнюють, замінюють мову, інколи ж і суперечать вербальному повідомленню (Крейдлин, 2002:25). *Мета* даної статті полягає в аналізі структурних особливостей англійського лексико-семантичного поля "gesticulation".

Результати і обговорення. У сучасній лінгвістиці одним із найпоширеніших підходів до вивчення лексики є метод польового моделювання. Польова теорія свідчить про системну організацію всієї лексичної системи. Оскільки семантичне поле утворюється безліччю значень, які мають хоча б один загальний семантичний компонент, то з будь-якого семантичного поля, через більш менш довгий ланцюжок посередніх ланок, можна потрапити в будь-яке інше поле. Семантичний простір мови виявляється безперервним.

Семантичні поля утворюють незамкнені і багаторазово перетинаються семантичні угруповання, будь-які з яких пов'язані, як і світ речей, процесів та ідей, що відбивається ними, безперервним ланцюгом посередніх семантичних ланок, незалежно від того, наскільки далеко один від одного стоять у

семантичному просторі мови ці угруповання (Кобозєва 1991). Лексико-семантичне поле характеризується низкою ознак системності як у синхронному плані (семантична співвідносність лексем, що «ділять» поле між собою, наявність гіпонімів та гіперонімів), так і в генетично-діахронічному плані (певний набір неодноразово реалізованих мотиваційних моделей, повторюваність словотворчих моделей, що виробляють етимологічних гнізд, що породжують лексику поля).

Основними ознаками кінесичного руху є такі параметри: 1) комунікативна значимість жесту, тобто його виконання для передачі інформації; 2) довільність виконання жесту, тобто можливість його контрольованого виконання чи придушення; 3) відтворюваність жесту, тобто повторюваність у різних ситуаціях при передачі аналогічного значення; 4) зрозумілість жесту більшості представників культурної спільноти (Хлыстова 2008).

Вважаємо, що англійські кінеси на позначення жестів формують лексико-семантичне поле «*gesticulation*». Всі компоненти вказаного поля знаходяться в гіпо-гіперонімічних відносинах з ключовою одиницею поля, а саме з номінацією *gesture*. В семантичній структурі вербалізованої кінеси виділяємо три обов'язкові сигніфікативні вузли, що входять до означуваного вербалізованою кінесою: «що рухається», «як рухається» та «для чого рухається».

Gesture – (2) {*a motion*} + (1) {*of the limbs or body*} + (3) {*made to express thought or to emphasize speech*}; ***Gesture*** – (2) {*a motion*} + (1) {*of the ← body or limbs*} + (3) {*used to express emotion or to illustrate or enforce smth. that is said*}; ***Gesture*** – (2) {*the use of movement*} + (1) {*of the body, esp. the hands*} + (3) {*to express a certain meaning*}.

Перші два вузли відображають формальну складову (кінетика жесту), а третій вузол відображає смисловий компонент кінеси (значення жесту). Ядерно-периферійна структура лексико-семантичного поля «жестукування» в англійській мові підпорядковується семантичному принципу гіперо-гіпонімічних відносин між його конститuentами. Проведений аналіз (Колегаєва, Попік 2003) показує, що серед вербальних компонентів англійської мови виділяється певна група лексичних одиниць, що мають узагальнену номінацію кінеси: *to gesture, to gesticulate, to motion, to sign, to signal*.

to gesticulate = *make expressive gesture as in speaking or instead of speaking*;

to signal = *to communicate with signals* → *a signal* = *a gesture that serves as means of communication*;

to motion = *to make significant gestures*;

to sign = *to try to tell smb or ask them to do smth by using signs and movements*.

Як бачимо з дефініції, сема «рух тіла» експлікована як «рух взагалі» (*movements*), її семантичне звуження, специфікація (рух → рух тіла) відбувається в результаті сполученості з іншими компонентами лексико-семантичної структури даного слова. Рух, виконуване як знак адресату щось зробити трактується як комунікативне, отже що стоїть у одному ряду коїться з іншими комунікативними рухами (жестукувати, сигналізувати тощо.), тобто.

змінювати положення тіла у просторі для того, щоб передати деяку інформацію іншій людині. Невизначеність, широкозначність таких дієслів поміщає в ядерну частину ЛСП «жестикуляція», де вони гіперонімічно позначають кінетичні способи спілкування. У міру віддалення від ядра поля мовні ВК гіпонімічно звужують своє значення, додаючи у своїй семантиці інформацію про кожен облігаторний сигніфікативний компонент: «що, як і для чого рухається».

Медіальна зона мовного поля «жестикуляція» охоплює ЯВК, що уточнюють пластику номінованого жесту, частину тіла, що здійснює знаковий рух, іллокутивну мету кінеми, що вербується. Специфікація, гіпонімічне уточнення кожного з сигніфікативних компонентів здійснюється за рахунок появи додаткових сем у структурі лексичного значення ЯВК, що маніфестується в її словниковій дефініції, і іноді за рахунок появи додаткових слів у ланцюжку, що номінує. У міру ослаблення або зникнення облігаторних семантичних компонентів із структури номінативної одиниці подібна ЯВК зсувається у бік периферії ЛСП «жестикуляція», опиняючись у зоні впливу суміжних полів «фізична дія», «рух», «емоції» тощо.

Наприклад, *to hurray* є вербалізованою кінемою у разі, коли реалізує значення *to applaud* [аплодувати], проте це ж слово входить у поле «емоції» у випадку, коли означає *to cheer by shouting "hurray"* [вітати криками "ура"]. Словосполучення *to drop one's handkerchief (to smb)* функціонує як ЯВК, позначаючи кінема [кинути хустку як сигнал до дії], входячи в цьому випадку до ЛСП «жестикуляція». Однак, маючи значення упустити хустку, словосполучення *to drop one's handkerchief* є членом суміжного поля «фізична дія». Людина може потирати руки від насолоди, в передчутті чогось приємного, і тоді *to rub one's hands* – це вербалізація знакового жесту, кінеми. Однак той же рух тіла може бути фізичною дією: людина потирає руки, щоки, ніс, щоб зігрітися, відповідна вербальна номінація виходить за межі ЛСП «жестикуляція» в тому трактуванні, яке ми йому приписуємо.

Висновки. Таким чином, у семантичній структурі вербалізованої кінеми виділяємо три обов'язкові сигніфікативні вузли, що входять у що означає вербалізованої кінеми: "що рухається", "як рухається" і "для чого рухається". Перші два вузли відбивають формальну складову протознака (кінетика жесту), а третій вузол відбиває смислову компоненту кінеми (значення жесту). Ядерно-периферійна будова ЛСП "жестикуляція" в англійській мові підпорядковується семантичному принципу гіпергіпонімічних відносин між його конститuentами. Перспективою подальшого дослідження є аналіз функціонування цього ЛСП у художньому дискурсі.

Список літератури

- Кобзева, О.В. Жесты и мимика в языковой картине коммуникации. *Университетские чтения - 2006*: Материалы научно-методических чтений ПГЛУ. Часть IV. Пятигорск: ГТГЛУ, 2006
- Кобзева И. М. «Смысл» и «значение» в «наивной семиотике». *Логический анализ языка. Культурные концепты*. М.: Наука, 1991. С. 183 - 186.

- Колєгаєва І. М., Попік І. П. Вербалізовані кінеми як явище мовної та мовленнєвої презентації паравербальної поведінки. *Треті Каразинські читання: методика і лінгвістика на шляху до інтеграції. Матеріали Міжна-родної науково-методичної конференції*. Харків: ХНУ, 2003. С. 88 – 90.
- Крейдлін Г. Е. Невербальна семиотика: Язык тела и естественный язык. М.: Новое литературное обозрение, 2002. 529 с.
- Моррис Ч. У. Основаиия теории знаков. *Семиотика: Антология*. М.: Академический проект, 2001. С. 45 - 97.
- Никитин М. В. Курс лингвистической семантики. СПб: Научный центр проблем диалога, 1996. 760 с.
- Хлыстова В.Г. Кинема как основная единица кинесики (на материале английского и русского языков). *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*, no. 10, 2008. С. 256-259.
- American Heritage College Dictionary. Third edition. Boston- N.-Y.: Houghton Mifflin Company, 1993. 1630 p.
- The Concise English Dictionary. Lnd.: Academic, 1987. 1774 p.
- Longman Dictionary of Contemporary English. Third Edition. Edinburg: Longman, Pearson Education Ltd., 2000. 1668 p.
- Большой англо-русский словарь: В 2 т. / Под общ. руковод. И. Р. Гальперина. 3-е изд. М.: Русский язык, 1979. 1644 с.
- Новой большой англо-русский словарь: В 3 т. / Под общ. руковод. Ю. Д. Апресяна и Э. М. Медниковой. 3-е изд. М.: Рус. яз., 1998. 2484 с.

References

- Kobzeva, O.V. (2006). Zhesty i mimika v jazykovej kartine komunikacii [Tekst] / O.V. Kobzeva. Universitetskie chtenija - 2006: Materialy nauchnometodicheskikh chtenij PGLU. Chast' IV. Pjatigorsk: GTGLU.
- Kobozeva, I. M. (1991). «Smysl» i «znachenie» v «naivnoj semiotike». In Logicheskij analiz jazyka. Kul'turnye koncepty. M.: Nauka, 183 - 186.
- Kolegaeva, I. M., Popik, I. P. (2003). Verbalizovani kinemi jak javishhe movnoji ta movlennevoji prezentaciji paraverbal'noj povedinki. In Treti Karazins'ki chi-tannja: metodika i lingvistika na shljahu do integracii. Materiali Mizhna-rodnoj naukovno-metodichnoj konferencii. Harkiv: HNU, 88 – 90.
- Krejdlin, G. E. (2002). Neverbal'naja semiotika: Jazyk tela i estestvennyj jazyk. M.: Novoe literaturnoe obozrenie.
- Morris, Ch. U. (2001). Osnovanija teorii znakov. In Semiotika: Antologija. M.: Akademicheskij projekt, 45 - 97.
- Nikitin, M. V. (1996). Kurs lingvisticheskoi semantiki. SPb: Nauchnyj centr problem dialoga.
- Hlystova V.G. Kinema kak osnovnaja edinica kinesiki (na materiale anglijskogo i russkogo jazykov). Aktual'nye problemy filologii i pedagogicheskoi lingvistiki, no. 10, 2008. S. 256-259.
- American Heritage College Dictionary. (1993). Third edition. – Boston- N.-Y.: Houghton Mifflin Company.
- The Concise English Dictionary. (1987). Lnd.: Academic.
- Longman Dictionary of Contemporary English. (2000). Third Edition. – Edinburg: Longman, Pearson Education Ltd.
- Bol'shoj anglo-russkij slovar': V 2 t. (1979). Pod obshh. rukovod. I. R. Gal'perina. – 3-e izd. M.: Russkij jazyk.
- Novoj bol'shoj anglo-russkij slovar': V 3 t. (1998). Pod obshh. rukovod. Ju. D. Apresjana i Je. M. Mednikovoj. – 3-e izd. M.: Rus. jaz.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2021 р.